

АМЕРИКАНСЬКА МОДЕЛЬ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ПОЛІЦІЇ МІСТА НЬЮ-ЙОРКА)

М. В. Гребенюк, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, керівник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

Постановка проблеми. Сучасний стан криміногенної ситуації в нашій державі характеризується зростанням кількості тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя і здоров'я людей, майнових інтересів громадян і держави, а також значним загостренням криміногенної обстановки в окремих регіонах країни.

На сьогодні злочинність стала одним із визначальних факторів, що загрожує національній безпеці України. На цьому фоні криміногенна обстановка у столиці нашої держави погіршується, а рівень злочинності продовжує стрімко підвищуватися. Зростання рівня злочинності в місті Києві спричинено погіршенням соціально-економічного стану населення, проведенням військових дій на Сході України, збільшенням кількості у столиці внутрішньо переміщених осіб, які втратили засоби до існування, житло та роботу.

Кількість населення, яке постійно проживає в столиці, складає близько трьох мільйонів громадян, а фактично в місті Києві мешкають близько чотирьох із половиною мільйонів осіб. Крім того, залізничним та автобусним транспортом щоденно до міста приїжджають близько мільйона осіб. Унаслідок цього кожна четверта крадіжка, кожен другий розбій, грабїж, заволодіння автівками вчиняються особами з інших регіонів нашої країни або навіть інших держав.

Останнім часом кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні досліджували у своїх працях: О. Джужа, О. Костенко, О. Литвинов, М. Погорецький, М. Хавронюк, В. Шакур та інші науковці. Вивчення кращих практик зарубіжного досвіду протидії та запобігання злочинності здійснювали: В. Бесчастний [1], Т. Момотенко [2], О. Шостко [3], К. Бугайчук [4]. Важливою умовою для покращення криміногенної ситуації в державі, а також визначення дієвих методів протидії злочинності є вивчення ефективності діяльності підрозділів поліції. Це зумовлено тим фактором, що більшість виявлених злочинів розслідуються в межах компетенції та згідно із функціональністю підрозділів поліції і саме поліція здійснює найбільшу кількість заходів щодо протидії злочинності в державі. З огляду на це від ефективності діяльності поліції значною мірою залежить вирішення питання щодо покращення криміногенної ситуації в будь-якій країні світу.

Викладене вище зумовлює необхідність розкрити американський позитивний досвід боротьби зі злочинністю в місті Нью-Йорку – одному з найбільших мегаполісів США. Криміногенна ситуація характеризується такими складовими, як особа злочинця, об'єктивне середовище і вчинений злочин. Вона передує злочину та є його неодмінною складовою. Стан криміногенної ситуації в механізмі конкретної злочинної поведінки є диференційованим і залежить від об'єктивних та суб'єктивних чинників. Одним із чинників, що суттєво вплинули на зменшення рівня вчинених правопорушень у місті Нью-Йорку, стало застосування так званої теорії розбитих вікон, що була успішно апробована і перевірена, у тому числі й у профілактичних цілях.

Теорія розбитих вікон – теорія, яку сформулювали Д. Вілсон і Д. Келлінг у 1982 р. Метафору «розбиті вікна» вони започаткували у своїх дослідженнях і стверджували, що: «якщо хтось розбив скло в будинку і ніхто не вставив нове, то незабаром жодного цілого вікна в цьому будинку не залишиться, а потім почнеться мародерство». Розбиті вікна в будинку є ознакою того, що ніхто не дбає про цей будинок, і це призводить до його пошкодження та подальшого руйнування. Такі порушення порядку та протиправна поведінка осіб, що залишаються без відповідного реагування, є сигналом

для інших про те, що ніхто цей процес не контролює, отже, кожен нібито може порушувати порядок і не нести за це покарання. Явні ознаки безладу і недотримання людьми встановлених норм поведінки провокують оточення також забути про будь-які правила. Іншими словами, особа, яка бачить правопорушника, якого не карають за його дії, і сама порушує порядок, будучи впевненою, що їй не загрожує покарання [1].

Розкриваючи зміст цієї теорії, можна стверджувати, що такі дрібниці, як розбиті вікна або графіті на стінах, мають вирішальне значення при вчиненні правопорушень у мегаполісах. Громадяни, відчуваючи безкарність за свої протиправні дії, починають активніше порушувати закон і правопорядок. Спостереження доводять, що навіть одне розбите вікно в під'їзді, будинку чи квартирі призведе до того, що незабаром у районі розбиті вікна стануть нормою, а це, у свою чергу, спричинить збільшення кількості серйозних правопорушень. По суті, теорія розбитих вікон – це епідеміологічна теорія злочинності, згідно з якою злочинність – така ж заразна епідемія, з якою треба боротися.

У 1980-х рр. у Нью-Йорку щоденно скоювалося понад 1,5 тис. тяжких злочинів, з яких 6–7 складали вбивства. Коли Р. Джуліані став мером Нью-Йорка у 1994 р., він відразу розпочав боротьбу з організованою та економічною злочинністю, використовуючи концепцію теорії розбитих вікон. За час його роботи кількість злочинів зменшилася на 65 %. Змістом указаної концепції стала передусім боротьба з такими, здавалося б, незначними порушеннями, як графіті на стінах та безквитковий проїзд пасажирів. Так, жоден вагон метро не міг виїхати в рейс, якщо на ньому був хоча б один напис. Усі малюнки відразу ж стиралися або зафарбовувалися свіжою фарбою з метою донесення до уваги вандалів чіткого послання: їх малюнків ніхто не побачить. Таким чином, переможний підхід у сфері боротьби з правопорушеннями розпочався саме з метрополітену Нью-Йорка [4].

У межах безпрецедентної боротьби зі злочинністю поліція Нью-Йорка запровадила жорстку позицію щодо дрібних правопорушників, арештовуючи кожного, хто розмальовував стіни або порушував громадський порядок. Також у 1990-х рр. рівень злочинності в Нью-

Йорку почав знижуватися завдяки запровадженню в діяльність поліції інноваційної інформаційної системи «Compstat», яка базувалася на таких чотирьох основних складових: збір інформації, оперативне реагування, визначення жорстких засобів протидії, узагальнення результатів проведеної роботи.

При цьому проводився ретельний аналіз не лише тяжких злочинів, а й аналізувалися дрібні правопорушення, такі як: хуліганство, крадіжка, неоплачений проїзд. Результати такого аналізу дали можливість зробити висновок, що досить часто дрібні порушники одночасно є учасниками або свідками нерозкритих злочинів або перебувають у розшуку.

Нові методи боротьби продемонстрували свою ефективність уже в перші роки впровадження системи «Compstat», що згодом сприяло зменшенню кількості злочинів. Так, кожен злочин, учинений у Нью-Йорку, потрапляв до цієї системи, проводився поточний аналіз отриманих даних із метою визначення районів, де криміногенна ситуація залишалася критичною, що, у свою чергу, надавало можливість визначати заходи відповідного реагування.

У 2016 р. поліція Нью-Йорка відкрила доступ до баз даних учинених злочинів. Інноваційна технологія, яка отримала назву «Compstat 2.0», доступна для всіх співробітників поліції із використанням смартфонів, що дозволяє значно покращити оперативність їх роботи. Влада міста презентувала сучасну цифрову версію «Compstat», яка забезпечує громадськості «безпрецедентний» доступ до всієї статистики вчинених злочинів у місті Нью-Йорку. Ця технологія надає сприятливу можливість будь-якому громадянину аналізувати дані про злочинність у певному районі міста.

У березні 2016 р. 36 тис. поліцейських отримали спеціальні смартфони з доступом до баз даних та статистики. Крім того, поліцейський департамент міста Нью-Йорка використовує для запису інформації щодо злочинів онлайн систему скарг («On-Line Complaint System»). Для складання тижневих звітів відділків поліції про злочини, учинені на підвідомчих територіях, застосовується комп'ютеризована статистична система «Computerized Statistics System». Звіти містять дані щодо таких категорій кримі-

нальних злочинів, як умисні і неумисні вбивства, зґвалтування, грабежі, злочинні напади, крадіжки зі зломом, викрадення автотранспортних засобів. Ці звіти відіграють важливу роль при проведенні аналізу основних передумов і тенденцій розвитку криміногенної ситуації, моніторингу стану злочинності в місті.

Варто також зазначити, що «Compstat» є системою внутрішньої оцінки діяльності поліції у США. Діяльність поліції в цій системі пропонується оцінювати за такими критеріями: зниження рівня кримінологічної віктимізації; притягнення правопорушників до відповідальності; забезпечення безпеки в публічних місцях (включаючи безпеку дорожнього руху); чесне, ефективне та доцільне використання фінансових ресурсів; чесне, ефективне та доцільне застосування засобів впливу; задоволення потреб споживачів поліцейських послуг.

Зокрема, подібні пропозиції були висловлені Міністерством юстиції США, однак, ураховуючи той факт, що департаменти поліції безпосередньо підпорядковані цьому органу, вони мають характер рекомендацій. Зміна в підході до оцінки діяльності поліції полягає не лише в розширенні кола параметрів такої діяльності, й у застосуванні більш широкого переліку джерел інформації для проведення такої оцінки. Так, якщо використання статистичної інформації поліцейських підрозділів і на сьогодні є основним елементом оцінки діяльності поліції, у США все ширше для такої оцінки використовуються й зовнішні дані.

Найбільш поширеними альтернативними джерелами інформації для оцінки діяльності поліції є [4]: 1) дослідження громадської думки. Такі дані використовує приблизно третина місцевих підрозділів поліції, проводячи подібні дослідження щороку, зокрема для оцінки рівня латентної злочинності та оцінки громадською роботи поліції; 2) анкетування осіб, які мали контакти з поліцією. Інформація, отримана цим методом, як правило, більш точно відображає якість діяльності поліції та дає можливість більш детально оцінити окремі її напрями (наприклад, анкетування водіїв щодо роботи дорожньої поліції, анкетування потерпілих від різних категорій злочинів тощо); 3) анкетування працівників поліції. Така

методика дає можливість оцінити моральний стан у певному поліцейському підрозділі, виявити наявні проблемні питання відповідного управління; 4) пряме спостереження. Передбачає дослідження спеціально підготовленими спостерігачами окремих аспектів роботи поліції або її наслідків (наприклад, спостереження за контактами поліцейських із громадянами в повсякденних ситуаціях, станом законності в проблемних районах міста тощо). Цей метод вважається ефективним для незалежної оцінки роботи поліції, однак, ураховуючи необхідність спеціальної підготовки персоналу, є достатньо затратним; 5) метод симуляції. На відміну від попереднього методу, дослідники не є пасивними спостерігачами, а симулюють певні типові ситуації (наприклад, звернення до поліції з повідомленням про злочин). Разом із цим цей метод залишається суперечливим, особливо коли йде мова про симуляції, що схиляють поліцейських до незаконних дій.

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок про те, що в Україні у контексті реформування поліції досвід США у сфері розробки та використання методик дослідження ефективності діяльності правоохоронних органів є надзвичайно важливим і корисним.

Висновки та пропозиції. В Україні сьогодні необхідно виробити нові підходи до критеріїв оцінки криміногенної ситуації в державі та діяльності правоохоронних органів, що виключають застарілі «радянські» показники «зниження рівня злочинності» і «підвищення відсотка розкриття», які призвели до формалізованого підходу та до укриття злочинів від реєстрації, а також створення ефекту «уявного» благополуччя.

Виходячи з досвіду результативної діяльності поліції Нью-Йорка, доцільно прискорити розробку Державної програми профілактики злочинності з метою нормативного закріплення комплексу заходів, спрямованих на усунення масштабів, причин та передумов учинення кримінальних правопорушень, у тому числі й у складі організованих злочинних формувань, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів та центральних і місцевих органів виконавчої влади в зазначеній сфері.

Перелік літератури

1. Бесчастний В. Кримінологічний аналіз стану організованої злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 207–213.
2. Момотенко Т. Виникнення, становлення та поширення організованої злочинності в Україні: історичний огляд. *Форум права*. 2015. № 1. С. 182–189.
3. Шостко О. Досвід протидії організованій злочинності в Італії. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2013. № 1 (7).
4. Бугайчук К., Святокум І., Чумак В. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні: наук.-метод. рек. Харків: ХНУВС, 2016. 52 с.

Транслітерація переліку літератури

1. Beschastnyi, V. (2017). Kryminolohichniy analiz stanu orhanizovanoi zlochynnosti [Criminological analysis of organized crime] *Entrepreneurship, economy and law (academic journal) No. 1., 207-213*. [in Ukrainian].
2. Momotenko, T. (2015). Vynyknennia, stanovlennia ta poshyrennia orhanizovanoi zlochynnosti v Ukraini: istorychnyi ohliad [The emergence, formation and spread of organized crime in Ukraine: a historical review]. *Forum of law (academic journal)., No. 1., 182-189*. [in Ukrainian].
3. Shostko, O. (2013). Dosvid protydii orhanizovanoi zlochynnosti v Italii [The experience of counteraction to organized crime in Italy]. *Letters of National University of Ostroh Academy. Series "Law". No. 1(7)*. [in Ukrainian].
4. Buhaichuk, K., Sviatokum, I., Chumak, V. (2016). Zakordonnyi dosvid otsinky efektyvnosti politseiskoi diialnosti ta perspektyvy yoho vykorystannia v Ukraini [Foreign experience in evaluating the effectiveness of police activities and the prospects for its use in Ukraine] (*Scientific and methodological recommendations*). Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs. [in Ukrainian].

Гребенюк М. В. Американська модель запобігання злочинності (на прикладі роботи поліції міста Нью-Йорка)

На сьогодні криміногенна ситуація в Україні має тенденцію до поширення організованої злочинності, зокрема збільшення кількості тяжких, особливо тяжких злочинів проти життя і здоров'я людей, а також злочинів проти майнових

інтересів громадян та держави загалом. Найбільш значне загострення криміногенної обстановки прослідковується в окремих регіонах держави, а особливо в мегаполісах.

Саме тому у статті автор наголошує, що злочинність стала одним із визначальних факторів, який загрожує національній безпеці України. Процес протидії злочинності, зокрема організованій, потребує адекватного коригування методів боротьби з цим негативним явищем. Автор у дослідженні звертається до вивчення кращих практик зарубіжного досвіду протидії та запобігання злочинності.

У статті розкрита ефективність діяльності підрозділів поліції та здійснено вивчення механізму протидії злочинності на прикладі американського позитивного досвіду боротьби зі злочинністю в місті Нью-Йорку як одному з найбільших мегаполісів Сполучених Штатів Америки.

Зокрема, автор розглядає такий метод протидії злочинності, як застосування так званої «теорії розбитих вікон», яку сформулювали Джеймс Вілсон і Джордж Келлінг у 1982 р. Зазначена теорія ґрунтується на тому, що навіть за такі незначні правопорушення, як розбиті вікна або графіті на стінах у мегаполісах, правопорушник обов'язково має нести відповідальність. Адже загальновідомо, що громадяни, відчувачи безкарність за свої протиправні дії, починають активніше порушувати закон та правопорядок.

Автор розглядає й інший метод протидії злочинності, такий як запровадження інноваційної інформаційної системи «Compstat», що почав застосовуватися в діяльності поліції ще в середині 1990-х рр. Ця інновація полягає у здійсненні поточного криміногенного аналізу з урахуванням таких чотирьох основних складових: збір інформації, оперативне реагування, визначення жорстких засобів протидії, узагальнення результатів проведеної роботи.

Ключові слова: криміногенна ситуація, американська модель запобігання злочинності, тяжкі злочини, злочинність, національна безпека, поліція США, рівень злочинності.

Гребенюк М. В. Американская модель предупреждения преступности (на примере работы полиции города Нью-Йорка)

На сегодняшний день криминальная ситуация в Украине имеет тенденцию к распространению организованной преступности, в частности увеличению количества тяжких, особо тяжких преступлений против жизни и здоровья людей, а также преступлений против имущественных интересов граждан и государства в целом. Наиболее значительное обострение криминальной обстановки прослеживается в отдельных регионах страны, особенно мегаполисах.

Именно поэтому в статье автор отмечает, что преступность стала одним из основных факторов, угрожающих национальной безопасности Украины. Процесс противодействия преступности, в частности организованной, требует адекватной корректировки методов борьбы с этим негативным явлением. Автор в исследовании обращается к изучению лучших практик зарубежного опыта противодействия и предупреждения преступности.

В статье раскрыта эффективность деятельности подразделений полиции и осуществлено изучение механизма противодействия преступности на примере американского положительного опыта борьбы с преступностью в Нью-Йорке как одном из крупнейших мегаполисов Соединенных Штатов Америки.

В частности, автор рассматривает такой метод противодействия преступности, как применение так называемой «теории разбитых окон», сформулированной Джеймсом Уилсоном и Джорджем Келлингом в 1982 г. Указанная теория основывается на том, что даже за такие незначительные правонарушения, как разбитые окна или граффити на стенах в мегаполисах, правонарушитель обязательно должен нести ответственность. Ведь общеизвестно, что граждане, чувствуя безнаказанность за свои действия, начинают активнее нарушать закон и правопорядок.

Автор рассматривает и другой метод противодействия преступности, такой как введение инновационной информационной системы «Compstat», который начал применяться в деятельности полиции еще в середине 1990-х гг. Эта инновация заключается в осуществлении текущего криминогенного анализа с учетом следующих четырех основных составляющих: сбор информации, оперативное реагирование, определение жестких мер противодействия, обобщение результатов проведенной работы.

Ключевые слова: криминогенная ситуация, американская модель предотвращения преступности, тяжкие преступления, преступность, национальная безопасность, полиция США, уровень преступности.

Hrebenuk M. V. American model of crime prevention (on the example of the police of New York)

Currently, the criminogenic situation in Ukraine tends to spread organized crime, in particular, an increase in the number of serious, especially serious crimes against the life and health of people, as well as crimes against the property interests of citizens and the state as a whole. The most significant aggravation of the crime situation is traced in certain regions of the country, especially megalopolises.

That is why in the article the author notes that crime has become one of the main factors that threaten the national security of Ukraine. The process of combating crime, in particular organized, requires an adequate adjustment of methods to combat this negative phenomenon. The author in the research turns to the study of the best practices of foreign experience in countering and preventing of crime.

The article reveals the effectiveness of the police units and examines the mechanism of combating crime on the example of American positive experience in combating crime in New York, as one of the largest megalopolises of the United States of America.

In particular, the author considers such method of combating crime as the use of the so-called “Theory of Broken Windows”, which was formulated by James Wilson and George Kelling in 1982. This theory is based on the fact that even for such minor crimes such as vandalism, broken windows or graffiti on the walls in megalopolises, the offender must be held accountable. It is well known that citizens, feeling impunity for their actions, begin to actively violate the law and order.

The author also considers another method of combating crime, such as the introduction of the "CompStat" innovative information system, which began to be used in police activities in the mid-1990s. This innovation is the implementation of the current criminogenic analysis, taking into account the following four main components: the collection of information, rapid response, the definition of tough counter-measures, a synthesis of the results of the work done.

Key words: *criminogenic situation, prevention model, serious crimes, crime, national security, USPolice, crime level, american crime.*

Рекомендовано до опублікування на засіданні відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 16 від 24.10.2018 р.)